

Valprogram for Møre og Romsdal SV 2019-2023

INNHALD

Klima, miljø og naturressursar	3
Olje	3
Naturvern	3
Cruiseskip	3
Forbrukarsamfunnet	4
Kjøtt	4
Generelt	4
Næringsliv.....	5
Fylkeskommunen som næringsaktør	5
Industri	6
Landbruk.....	7
Fiskeri – havbruk	8
Reiseliv	8
Arbeidsliv.....	9
Integrering.....	10
Kultur og kulturminnevern.....	10
Formidling og kulturarv.....	11
Kultur og næring.....	11
Kultur og deltaking	12
Samferdsel.....	12
Kollektivtransport.....	12
Vegar	13
Bypakkar.....	13
Tog.....	13
Ferjer	14
Gang- og sykkelvegar	14
Utdanning og opplæring.....	14

Ein skule for alle	14
Skule – og tilbudsstruktur	15
Yrkesopplæring og fagskuleutdanning.....	16
Økonomi	16
Høgare utdanning	17
Helse og levekår	17
Folkehelse	17
Oppvekstvilkår - barn og unges fysiske og psykiske helse	18
Tannhelse	19
Barnevern og familievern	19
Sjukehus og spesialisthelsetenester i fylket.....	20

Klima, miljø og naturressursar

Olje

Klimaendringane er i gang, og om vi ikkje gjennomfører tiltak med ein gong, vil dei bli katastrofale. Olje- og gassindustrien står for omtrent ein fjerdedel av norske klimagassutslepp, og 1,5% av verdas klimagassutslepp. I dag veit vi at vi ikkje kan utvinne meir olje enn vi allereie har gjort. Difor må vi sørge for å gradvis avvikle oljenæringa, og aktivt krevje at det ikkje vert delt ut nye oljelisensar i havområda utanfor Møre og Romsdal.

SV vil:

- Verne Mørebankane og dei andre oljeblokkane nær Smøla
- Styrke oljevernberedskapen og stille strenge krav til skip som fraktar olje og gass langs kysten for å hindre utslepp
- At fylkeskommunen koordinerer innsatsen for klimatilpassing og førebygging av skadar som oppstår på grunn av klimaendringar
- Krevje at regjeringa ikkje deler ut nye oljelisensar

Naturvern

Naturen vår er verdfull og uerstatteleg, men for tida vert naturområde øydelagd i eit raskt tempo. Truslane mot naturen er mange, men den viktigaste årsaka til at natur går tapt, er at vi øydelegg område der planter og dyr lever. Vi har eit ansvar for å ta vare på naturen.

SV vil:

- Redusere forbruket av ikkje fornybare naturressursar og energikjelder
- Kartlegge og sikre det biologiske mangfaldet gjennom aktiv areal- og vernepolitikk
- Verne større delar av den urørte naturen
- Stanse nedgangen i sjøfuglbestandane
- Legge til rette for friluftsliv for alle
- Ha streng regulering av motorisert ferdsel i utmark
- Ta vare på artsmangfaldet

Cruiseskip

Klimaendringane er omfattande og krev difor omfattande tiltak innan fleire område. Dagens cruiseskip, og andre skip som vert nytta innan turisme, er for skadelege for klimaet til å kunne fortsette på same måten som før.

SV vil:

- Krevje at alle cruiseskip og turistbåtar som ferdast i norske fjordar skal vere utsleppsfrie innan 2023

- Stille krav til at cruiseskip, kystruteskip og andre skip som vert brukte i turisttrafikken i sårbare område og viktige turistfjordar, ikkje kan operere på tungolje
- Styrke innsatsen for at alle hamner skal tilby landstraum innan 2030

Forbrukarsamfunnet

Klimagassutsleppa i verda er rekordhøge og held fram å vekse. Vi lever i eit kapitalistisk forbrukarsamfunn der vekst og økande privatkonsum er eit mål i seg sjølv. Vi har ein reklamebransje som pressar på for å få eit auka forbruk på trass av at vi veit at forbruket må ned dersom vi skal unngå klimakatastrofe. Viktige tiltak for å få til dette, er å redusere matsvinn, plastforbruk og generelt overforbruk.

SV vil:

- Forby reklame på fylkeskommunale bygningar, område og transportmiddel
- Avvikle bruk av eingangspplast i fylkeskommunal samanheng
- Ta initiativ til ein fylkeskommunal handlingsplan mot plastforsøpling
- Ta initiativ til utfasing av gummigranulat på fotballbanar
- Fremje ein handlingsplan for å redusere matsvinn
- Prioritere klima og miljø høgare enn økonomiske interesser

Kjøtt

Ved å tilby plantebasert mat ved sida av kjøtt/fisk kvar dag, gjer vi det lett for dei som av etiske, miljømessige, helsemessige eller andre grunnar ikkje ønskjer å spise kjøtt eller andre animalske produkt. Tilbod om heilvegetarisk mat i kommunal matsservering fremjer både helse, miljø og dyrevelferd. Samtidig legg det til rette for valfridom, appellerer til alle, og ekskluderer ingen.

SV vil:

- Tilby og synleggjere fullverdig heilvegetarisk mat kvar dag i fylkeskommunen sine kantiner, på lik line med andre rettar
- At fylkeskommunen skal løfte frem heilvegetarisk mat éin dag kvar veke på offentlege spisestadar/kantiner gjennom styrka tilbod og bruk av informasjonsmateriell
- Setje av midlar i budsjettet til kursing av dei tilsette i fylkeskommunale kantiner om korleis ein skal lage næringsrik og smakfull, plantebasert mat

Generelt

SV vil:

- Investere meir i forskning på fornybar energi
- Krevje at alle fylkeskommunale prosjekt har strenge miljøhensyn
- Avgrense skadelege utslepp

- Gå mot giftdeponi på Raudsand i Nesset
- Stille strenge krav til miljø og etikk i fylkeskommunale innkjøp, anbod og investeringar
- Passe på at fylkeskommunen driv aktivt enøk-arbeid, tek i bruk nye fornybare energikjelder og er eit førebilete for miljø- og klimavennlege bygg
- At fylkeskommunen er pådrivar for styrking av det kommunale miljøarbeidet, og at alle kommunar har tilstrekkeleg miljø- og klimakompetanse
- Styrke Runde miljøsentar, bioenergiserteret på Tingvoll og vindkraftsenteret på Smøla
- Ha klima og miljø som vår hovudprioritet

Næringsliv

Møre og Romsdal er eit fylke med rike naturressursar og er kjent som ein region med eit innovativt næringsliv med sterk lokal forankring. SV i Møre og Romsdal ønskjer å vere med å leggje til rette for at vi framleis skal ha eit variert og allsidig næringsliv med lokal eigarskap. Skal vi få til det, må det satsast meir på forsking og utvikling. Forskings- og utviklingsmiljø må gjevast høve til å samarbeide tett med utøvarane i dei ulike næringane, og det offentlege må prioritere midlar til utviklingsarbeid for etablerarar og eksisterande bedrifter som er inne i omstilling.

Levedyktige og varierte arbeidsplassar må finnast der folk bur. Livskraftige lokalsamfunn vil gje betre utnytting av naturressursane. Nærheit til ressursane gjev høgare kvalitet, mindre sløsing, fleire lokale arbeidsplassar og meir demokratisk kontroll. Vi ønskjer ei vidare satsing på den varierte bruksstrukturen innan landbruk, berekraftig havbruk og fiskeri, industri og tenesteproduksjon, samt kultur og reiseliv.

Vi må leggje til rette for at menneske vil bu i regionen og vi må starte allereie i skulen med å gje born utfordringar og oppgåver som stimulerer til eigenaktivitet, skaparglede og tilhørslse.

Velferda skal tene menneske, ikkje marknader. Difor bør fylkeskommunale oppgåver primært skje i eigen regi. Det bør gjerast eit grundig og systematisk arbeid for å ta tilbake tenester i offentleg regi.

Fylkeskommunen som næringsaktør

SV vil:

- At det blir sett ned ei arbeidsgruppe for å utvikle arbeidsplassar i produksjon av fornybar energi og økologisk berekraftige varer og tenester
- At fylket tek initiativ til, og finansierer, eit sekretariat for ei næringsklynge for miljøteknologi der universitet og høgskular er med, i tillegg til aktuelle bedrifter
- At fylkeskommunen bidreg aktivt til oppretting av fleire etablerarsenter og næringshagar for gründerar
- At utdanning i entreprenørskap vert ein del av tilbodet ved vidaregåande skular

- At det blir sett i verk tiltak som kan hindre undergraving av arbeidstakarrettar og sosial dumping. Eit minimum for å delta i fylkeskommunal byggje- og anleggsverksemd, bør vere at firmaet har fast tilsette, høg del fagarbeidarar og lærlingar i alle ledd
- At det vert stilt tydelege miljøkrav ved fylkeskommunale innkjøp, mellom anna ved innkjøp av transporttenester – ferje, buss og tenestebil mm.
- At privat og offentleg næringsliv og dei vidaregåande skulane samarbeider om rekruttering og etterutdanning
- At vidaregåande utdanningstilbod som støtter opp under lokalt næringsliv vert sikra og vidareutvikla
- At fylkeskommunen legg til rette for bruk av fornybar energi – solceller, jordvarme, fjernvarme – til sine nybygg
- At fylkeskommunen arbeider for at innvandarane får bruke kompetansen sin til beste for arbeids- og næringslivet i fylket
- At fylkeskommunen arbeider aktivt for at det vert ein lik og lågare arbeidsgjevaravgift i kommunane i fylket

Industri

Møre og Romsdal SV vil arbeide for ein enkel, ubyråkratisk og effektiv næringspolitikk som er retta mot små og mellomstore bedrifter. Kraftmarknaden må styrast politisk, og industrien må sikrast nok kraft.

Dei siste åra har fleire av hjørnesteinsbedriftene i Møre og Romsdal fått nye, dels utanlandske eigarar. Møre og Romsdal SV vil vere med på å støtte tiltak som kan sikre norsk eigarskap innan industriproduksjonen. Det kan mellom anna skje ved at det offentlege stimulerer lokale gründerar i deira arbeid med å utvikle idear basert på lokale ressursar, natur, kultur og kompetanse.

SV vil:

- At fylkeskommunen er med på å leggje til rette for tverrfaglege møteplassar og utviklingforum for regionale industribedrifter
- At konsesjonslovene blir brukte aktivt for å sikre lokal og nasjonal råderett over energikjelder og naturressursar
- At fylkeskommunen er med på å legge tilhøva til rette for samarbeid mellom lokale bedrifter om ny teknologi, marknadsføring og produktutvikling
- At det blir brukt ein offentleg innkjøps- og anbodspolitik som søker å styrke lokalt næringsliv
- At fylkeskommunen i si rolle som regional næringspolitisk aktør arbeider for å utvikle teknologi som kan utnytte fornybare, berekraftige energikjelder. Verkstadindustrien og elektrobedriftene i fylket vårt bør ha gode føresetnader for å produsere til dømes vindmøller og varmepumpeanlegg

- At råvarene våre får ein så høg foredlingsgrad som mogleg i fylket, for å auke verdiskapinga og sikre arbeidsplassar
- At overordna samfunnsinteresser og miljøomsyn må ligge til grunn for den regionale industripolitikken, ikkje kortsiktige og marknadsstyrte interesser

Landbruk

SV meiner at landbruket framleis skal vere ein av berebjelkane i norsk økonomi. Landbruket er med på å sikre trygg matforsyning i landet. Det norske landbruket har dei beste føresetnader for å utvikle seg på ein berekraftig og miljømessig god måte.

Landbruket i Møre og Romsdal må gjevast rammevilkår som sikrar at lokale naturressursar vert utnytta og foredla. Topografien i fylket er varierende. Mange stadar er det ikkje høve til stordrift på same måten som i flatbygdene austafjells, men med godt samarbeid mellom offentlege instansar, reiselivet og matindustrien kan ein utvikle eit berekraftig lokalt landbruk der matproduksjon, opplevingar og identitetsbygging går hand i hand.

SV vil:

- At jordvern i større grad skal leggest vekt på i planprosessar og arealplaner. Det skal ikkje lønne seg å bygge ned dyrka/dyrkbar jord. SV vil styrke jordvernet
- Sikre lokal eigarskap til jordressursane, og hindre at landbruksjord blir spekulasjonsobjekt for investorar utanfor landbruket
- At matproduksjon må prioriterast og støttesystemet bygge opp under produksjon i samsvar med dei naturgitte føresetnadene i fylket
- At småskala landbruk og kortreist- og økologisk matproduksjon må sikrast gode vilkår og prioriterast
- At dyrehelse og dyretrivsel må ligge til grunn for infrastrukturen i husdyrhaldet.
- At det typiske vestlandske kulturlandskapet må takast vare på gjennom naturleg bruk, slått, beiting og vedproduksjon. Det må settast av større midlar over jordbruksoppgjeret slik at bøndene kan utføre dette viktige arbeidet for å skape berekraftige og trivelege bygder. Dette vil også gi arbeidsplassar direkte, men også indirekte når det gjeld reiseliv og turisme
- Styrke NORSØK og Tingvoll gard som senter for forskning og kunnskapsformidling for å utvikle økologisk landbruk
- Sikre landbruksutdanninga på Gjermundnes og styrke utdanninga sin kontakt mot tilgrensande næringar med tanke på framtidig lokal verdiskaping i landbruket. Anlegget ved Gjermundnes må oppdaterast. m.a. ved omlegging frå båsfjøs til lausdriftsfjøs
- Ha meir midlar til landbruksrelatert forskning, slik at ein kan støtte opp under landbruksproduksjon som er berekraftig og tilpassa driftsvilkåra i Møre og Romsdal.
- At det vert satsa på økoturisme knytt til gardsbruk og kystnære område

Fiskeri – havbruk

Møre og Romsdal er eit av dei største fiskerifylka i landet og her er både store trålarreiarlag som opererer på verdshava, og frittstående småbåtfiskarar som har virkeområdet sitt i nærare kystfarvatn. Det er plass til begge kategoriar fiskarar, det grunnleggande er at fangsten skjer på ein berekraftig måte slik at fiskeressursane også kan kome framtidige generasjonar til gode. Viktig er det også at fiskeressursane skaper ringverknader gjennom foredlingsanlegg på land. For å sikre framtidig rekruttering til fiskaryrket må forholda leggst til rette slik at det vert skapt trygge, lønsame og moderne arbeidsplassar som gjev konkurransedyktig løn. For å behalde lokal eigarskap til fiskekvotane, er det avgjerande at dei ikkje vert monopoliserte av få eigarar, men at konsesjonar også kan vere tilgjengelege for nye aktørar som vil inn i næringa.

SV vil:

- Ha grunnlovsfesta at viltlevande ressursar i sjøen tilhøyrer folket, og skal komme lokalsamfunna langs kysten til gode
- Ha ein variert flåtestruktur, og sikre kystflåten godt driftsgrunnlag. Det må kome eit utviklingsprogram for kystfiskeflåten
- Stimulere til auka rekruttering innan fiske og havbruk, m.a. med eigne kvotar for ungdom som vil etablere seg i fiskerinæringa, og gunstige lån og tilskot gjennom Innovasjon Norge
- At all fisk og restråstoff skal bringast til land og utnyttast. Avfall skal bli til ressurs, biogass bl.a.
- At det vert stimulert til utvikling av lokalt forankra arbeidsplassar innan havbruksnæringane
- At det vert lagt til rette for utvikling av lukka oppdrettsanlegg, for etter kvart å fjerne dei skadane oppdrettsnæringa fører til for dei ville fiskestammane og naturmiljøet
- At det ved tildeling av oppdrettskonsesjonar vert knytt bindande krav om vidareforedling av råvarene
- At oppdrettslova og konsesjonslova blir brukte aktivt for å sikre lokal råderett over havbruket, og at det blir innført lokal ressurskatt på havbruk
- Halde fram med verneordninga for nasjonale laksefjordar og laksevasdrag
- At Møre og Romsdal får behalde utdanningsinstitusjonane som gjev kompetente utøvarar av fiskaryrket på alle nivå
- Styrke Runde miljøsentar som sentar for forskning og kunnskapsformidling knytt til livet i havet og langs kysten
- Legge til rette for nye næringar frå havet, til dømes tare dyrking
- Det skal stillast krav om nullutslepp på nye havbrukskonsesjonar

Reiseliv

Vakkert kulturlandskap, urørt natur og reint miljø er nokre av Møre og Romsdal sine store fortrinn i reiselivssamanheng. Dette må vi arbeide aktivt for å ta vare på, no som fleire reiser for å oppleve

fylket vårt, og presset på naturen aukar på ulike måtar. At vi legg opp til berekraftig bruk av naturen, er avgjerande for ein positiv vekst i reiselivsnæringa på lang sikt. Vi vil at aktiviteten i reiselivet skal skje på naturen sine premisser, slik at den vakre naturen også skal kunne nytast av framtidige generasjonar. Det må være ein god samanheng mellom naturvern, bruk av naturen og utvikling av reiselivet.

SV vil:

- At Møre og Romsdal går føre i satsinga på berekraftig naturbasert reiseliv, tufta på lokale aktørar, og produkt i heile fylket
- At utviklinga i reiselivet skal være langsiktig og planmessig
- Ha nullutslepp i reiselivet, med særleg vekt på verdsarvfjorden Geirangerfjorden, og at fylkeskommunen skal vere ein motor i omstillinga
- At det vert innført eit turistfiskekort for sjøfiske
- At økoturisme knytta til landbruk og kystopplevingar, vert eit satsingsområde i fylket
- At fylket bidreg til gode vilkår for reiselivs- og sørvisnæringa, med satsing på museum, konsert- og festivalopplevingar, og dei etablerte attraksjonane
- Ha vern om allemannsretten. Naturressursane høyrer til fellesskapet
- Ikkje legge til rette for motorisert ferdsel i naturen i turistsamheng
- Sørge for 5G, søppelhandtering, offentlege toalett, og sørvisbygg der det trengst
- Sørge for at digitale løysingar for bestilling og billettkjøp for kollektiv reising for turistar er brukarvennlege
- At det vert lagt til rette for sykkelfrakt i fylkeskommunen sine kollektive rutetilbod, der det ikkje er framkomeleg for sykkel
- Prioritere forskning på berekraft knytt til naturressursar som er eksponerte for turisme

Arbeidsliv

SV vil:

- Innføre strenge seriøsitetskrav ved anbod, blant anna for å hindre sosial dumping ved offentlege innkjøp, etter inspirasjon av Osломodellen
- Sikre lovfesta og reell rett til heiltid, og friheit gjennom turnusordningar som gjer det mogeleg å kombinere familieliv og heiltidsarbeid. Det offentlege skal fremje heiltidskultur som arbeidsgjevar
- Styrke retten til fast stilling. Fast tilknytning til arbeidslivet påverkar indirekte sjansane kvinner har til å oppnå ansiennitet og leiarstillingar, sidan graviditet og fødsel gjer at kvinner har større behov for å ha ei fast tilknytning til arbeidet
- Leggje til rette for integrering, inkludering og likestilling i arbeidslivet

Integrering

SV vil:

- Leggje til rette slik at funksjonshemma skal kunne delta aktivt i skule og arbeidsliv
- Styrke språkopplæringa til asylsøkarar, flyktningar og innvandrarakar elles med dei verkemiddel som høver
- Stå opp mot rasehets og framandfrykt
- Leggje til rette for arbeid for innvandrarakar, gjerne med mentorordning

Kultur og kulturminnevern

Kultur gjer samfunnet rikare, og eit allsidig kulturliv er med å gjere Møre og Romsdal til eit attraktivt fylke å bu i. SV ønskjer eit rikt og tilgjengeleg kulturliv. Det kulturelle tilbodet skal spegle tradisjon og historie i regionen, samtidig som det opnar for nye og framande impulsar.

Menneske i alle delar av fylket skal ha tilgang på gode kulturopplevingar, og få høve til å ta del i kulturelle aktivitetar. Kombinasjonen profesjonelle kulturutøvarar og ivrige amatørutøvarar, legg grunnlag for skaparglede og bulyst. Kulturen er limet i mange lokalsamfunn, og ved å leggje til rette for kulturaktivitetar, er fylket med på å byggje opp under den norske dugnadstradisjonen som er så viktig for lokal trivsel og tilhørse. Kulturaktivitetar er også med på å skape lokale arbeidsplassar.

Mange unge har foreldre med dårlig råd, og deltek lite på fritidsaktivitetar. Aktivitetskort, lån av fritidsutstyr på bibliotek, eller frivilligsentralar og samarbeid med idrettslag og foreiningar, kan sikre at fleire får ta del i aktivitetar. Foreldra sin økonomi og bustadadresse skal ikkje vere til hinder for at born og unge får delta saman med andre i kulturelle aktivitetar, og utvikle sitt talent og sine interesser. Kulturinstitusjonar må haldast offentlege for å halde på breidde og tilgjenge, og pris skal ikkje stå i vegen for at kulturtilbod skal kunna nyttast av alle. Bibliotek, museum, musikk, idrett og andre kulturtiltak på regionalt plan må få støtte, slik at tilboda kan nå innbyggjarane i heile regionen.

SV vil:

- At Møre og Romsdal fylkeskommune skal profilere seg som ein nyskapande kulturregion i landet
- At løyvingane til kulturføremål skal aukast til minst gjennomsnittet av andre fylkeskommunar
- At kulturinstitusjonane i fylket gjev rom for avvikande røyster. Eit levande demokrati treng utfordrande posisjonar, ulike perspektiv og levande kritikk av etablererte sanningar, og av makta
- Arbeide for å realisere nytt operabygg/museumsbygg i Kristiansund, eit prosjekt som vil spele ei nøkkelrolle i utviklinga av ein sterk nordmørsregion
- Styrke innkjøpsbudsjettet til kunstmuseet Kube, blant anna for innkjøp av samtidskunst frå Møre og Romsdal, og å få fleire ambulerande utstillingar i fylket

- At fylket er med på å legge til rette for, og finansiere, atelier for kunstnarar i dei tre byane i fylket
- Ha offentleg merksemd og vern av jugendstilbyen Ålesund – tilrettelegging for UNESCO-søknad i samarbeid med Ålesund kommune
- At fylket skal styrke ordninga med kunstnarstipend for forfattarar og andre aktuelle grupper. Dette vil bidra til auka litterær produksjon, og kunstproduksjon i fylket

Formidling og kulturarv

SV vil:

- Støtte kommunane i å utvikle kulturskulane
- At Møre og Romsdal fylkeskommune går inn med eigne midlar for å styrke formidlingstilbodet gjennom den kulturelle skulesekken (DKS), og å sikre at alle uttrykk blir formidla i same omfang
- Sikre at alle skuleelevar i fylket får besøk av ei DKS-formidling kvart år.
- At kulturelle opplevingar skal vere tilgjengelege der folk bur. SV vil sikre finansieringa av bokbåten Epos
- At løyvingane til musea blir styrka slik at dei kan fylle oppgåva si innan kulturformidling og kulturminnevern også i dei kommunane som ikkje har museum innanfor dei offentlege tilskotsordningane
- Halde oppe biblioteka som viktige møteplassar og formidlingsarenaer i lokalsamfunna. Styrke biblioteka sitt samarbeid med universitets- og høgskulebibliotek slik at det vert lettare å ta utdanning i distrikta. Sikre at bibliotektenestene framleis skal vere gratis
- At dei rike folkemusikktradisjonane i fylket vert tekne vare på gjennom aktiv innsamling og formidling.

Kultur og næring

SV vil:

- Styrke arbeidet for vidareutvikling av verdsarven i Geirangerfjorden og Norsk Fjordsenter
- Støtte kulturelle møteplassar som festspel og festivalar i alle delar av fylket
- At Møre og Romsdal skal bli eit føregangsfylke innan kulturbaserte næringar
- Støtte arbeidet Sunnmøre Kultur næringshage i Volda gjer, og arbeide for å utvikle tilsvarande aktivitet i heile fylket
- Halde fram med det gode filmsamarbeidet på Vestlandet gjennom deltaking i Vestnorsk filmsenter
- Tilby stipend til unge kunstnarar som vil etablere seg i fylket
- Bruke lokale kunstnarar i samband med fylkeskommunale utsmykkingsoppdrag og arrangement

Kultur og deltaking

SV vil:

- Ungdomens kultur mønstring må bli ført vidare med minst same omfang som no
- Halde fram med kulturkort for ungdom, og heve aldersgrensa for kulturrabatt slik at og studentar kan gjere seg nytte av dette tilbodet
- Arbeide for at heile musikklivet har tilgang til gode, tilpassa lokale til øving og konsertar.
- At det frodige amatørkulturlivet i fylket blir verdsett og støtta, m.a. gjennom tilskot, administrativ hjelp, nettverksbygging og opplæring
- Sikre forsvarlege rammevilkår, og tilrettelegging for det frivillige arbeidet
- Prioritere breiddeidrett, nærmiljøanlegg og legge til rette for friluftsliv for alle
- At det blir lagt til rette for at menneske med funksjonshemmingar kan delta i eit variert kulturtilbod
- At kulturlivet vert nytta aktivt for å fremje toleranse og aksept for ulikskapar, og at det vert lagt til rette for møteplassar for menneske frå ulike kulturar
- Stimulere til samarbeid med kulturutdanningane ved Høgskulen i Volda, slik at dei kan spele ei enda meir aktiv rolle for kulturlivet i heile fylket, og sikre vidare drift av Seanse
- Å sikre nynorsk som administrasjonsmål, vere pådrivar for gode tilbod til nynorskelevar i skulen, og gode kulturtilbod på nynorsk for alle

Samferdsel

SV vil arbeide for at fleire vel miljøvennleg transport. For SV er samferdsel i kvardagen viktigast. Vi vil at fleire skal velje å gå, sykle eller reise kollektivt, framfor å bruke bil. Det betyr fleire gang- og sykkelveggar, forbetra kollektivtilbod, utsleppsfrie ferjer og god arealplanlegging. Dei som treng å bruke bil skal ha gode, trygge og rassikre veggar. Vi vil prioritere vedlikehald og opprusting av dagens dårlege vegnett, framfor store fjordkryssingar. Det inneber å seie nei til Møreaksen. SV vil også arbeide for at godstransporten skal vere mest mogeleg miljøvennleg. Vi vil difor arbeide for at det blir lyntog til Møre og Romsdal, og at meir gods vert frakta med skip.

Kollektivtransport

Dersom fleire enn i dag vel å bruke kollektivtransport, vil det føre til både mindre utslepp av klimagassar, og frigjere plass i dei store byane. Eit godt kollektivtilbod er kjenneteikna av hyppige avgangar, rimeleg pris og dekkande rutenett. I byane må bussane prioriterast framfor bilen. Fylkeskommunen si oppgave er å drifte kollektivtilbodet. Det må prioriterast i budsjetta.

SV vil:

- Ha eit bedre kollektivtilbod i heile fylket
- Vidareutvikle timeekspresstilbodet
- Minst halvere prisen på ungdomskort/FRAM ung

Vegar

Befolkninga i Møre og Romsdal bur spreidd. Vi har mange små bygder og fleire større byar. Vegnettet er viktig for å binde befolkninga saman. SV vil at vegane i fylket skal vere gode og trygge for alle som nyttar dei. Etter at fylkeskommunen tok over ansvaret for store delar av vegnettet i fylket, har etterslepet auka. Det er difor nødvendig å prioritere utbetring og vedlikehald av dagens vegar framfor dyre fjordkryssingsprosjekt.

SV vil:

- Prioritere utbetring og vedlikehald av dagens vegnett
- Arbeide for sikring av rasfarlege vegar, bruer og tunnelar

Bypakker

Eit viktig verkemiddel for å gjere byane meir miljøvennlege er bypakker. Siktemålet med bypakker er å skape heilskapelege løysingar for bil, kollektivtransport, gang og sykkelvegar. Målet er å gjere transporten meir miljøvennleg. Vi vil arbeide for at viktige prosjekt i bypakkene kjem med på Nasjonal Transportplan. Det er avgjerande at også dei mellomstore byane får sjans til å inngå byvekstavtalar. Gjennom byvekstavtalar vil det statlige bidraget vere større, og ein kan utforme eit heilskapeleg, miljøvennleg transportsystem.

SV vil:

- At bypakkene i Ålesund, Molde og Kristiansund blir hovudverkemiddelet til å få fleire til å velje gang, sykkel og kollektivtransport.

Tog

SV vil ha lyntog til Møre og Romsdal. Lyntog er miljøvennleg, og vil vere eit viktig bidrag til å få ned flytrafikken. Lyntog vil gjere det enkelt å reise på heile strekninga Ålesund/Molde til Trondheim og Oslo. Det vil utvikle fylket langs heile traséen.

Samtidig vil vegane bli tryggare i og med at mykje av godstrafikken kan flyttast frå veg til tog.

SV vil:

- At det vert arbeidd vidare med å få lyntog til Møre og Romsdal
- At fylkeskommunen skal vere hovudpådrivar for arbeidet med å få lyntog til Møre og Romsdal
- Styrke Raumabanen som miljøvennleg og funksjonell person- og godstransportør, utan å øydelegge "verdas vakraste togreise". Samt kjempe for at Raumabanen blir ein del av Hydrogenpilot-prosjektet

Ferjer

Møre og Romsdal er eit fylke med mange fjordar. Ferjene er ein naturleg del av vegsystemet. I framtida vil ferjene vere utsleppsfrie. SV vil at Møre og Romsdal skal vere eit føregangsfylke når det gjeld miljøvennlege ferjer. Dersom folk skal bu og busetje seg i heile fylket, må ferjetilbodet vere så godt at folk enkelt kan ferdast. Vi må difor ha tilstrekkeleg med avgangar og rimelege prisar.

SV vil:

- At det skal leggjast om til miljøvennlege ferjer i eit raskare tempo
- At antall ferjeavgangar skal avspegle befolkninga sitt behov for reiser
- Arbeide for fleire avgangar både på riks- og fylkesvegane
- At kystekspresen mellom Kristiansund og Trondheim skal styrkast

Gang- og sykkelveggar

Dersom fleire skal gå og sykle, må det vere trygt. SV vil arbeide for fleire gang- og sykkelveggar, samt eigne sykkelveggar der det er nødvendig. Mange av bilreisene, spesielt i byane, er i dag så korte at dei kan erstattast med gange eller sykkel dersom tilhøva ligg til rette for det.

SV vil:

- At det vert bygd eigne sykkelveggar der det er føremålstenleg
- At det vert laga ein sykkelstrategi for turistvegane
- Satse på gang- og sykkelveggar, då det er mykje god folkehelse i dette

Utdanning og opplæring

Eit samfunn med små forskjellar er eit godt samfunn for alle. Lik rett til utdanning er ein føresetnad for å nå dette målet. I dag er fråfallet i vidaregåande utdanning for høgt, og SV vil arbeide for at fleire gjennomfører. SV vil ha ekstra fokus på rekruttering til yrkesfag, og arbeide for at fleire fullfører fagopplæring. Lærarane treng meir tid og meir tillit. SV vil redusere unødig testing og rapportering, og la lærarane bruke tida til undervisning. Vi vil også sikre retten til etter- og vidareutdanning.

Ein skule for alle

Fullført vidaregåande opplæring er eit viktig grunnlag for deltaking i samfunnet og arbeidslivet. Arbeidet med å få fleire til å fullføre, krev langsiktig og målretta arbeid og heng særleg saman med tett oppfølging av kvar elev gjennom heile utdanningsløpet.

SV vil:

- Auke gjennomføringa gjennom tidleg innsats, god rådgjeving og tett oppfølging, samt tiltak for å auke lærartettleiken
- Prioritere fellesskulen og eit likeverdig skuletilbod til alle
- Gå imot nye søknader om privatskular. Desse trugar ikkje berre små skular i distriktet, men undergrev også dei mindre og dyre opplæringstilboda generelt
- Styrkje skulehelsetenesta, rådgjevingstenesta og PP-tenesta for å hjelpe elevar som slit
- Styrkje samarbeidet mellom skulane, oppfølgingstenesta og alternative opplæringstilbod
- Sjå til at fylkeskommunen oppfyller elevane sine lovfesta rettar til timetal ifaga
- Arbeide for at Opplæringslova sin paragraf 9A- "mobbeparagrafen"- blir praktisert på ein forsvarleg måte
- Arbeide mot trakassering på grunn av seksuell orientering og kjønns-uttrykk, t.d. gjennom ein tiltaksplan mot diskriminering/ for betre inkludering av LHBT- personar innanfor fylkeskommunen sitt ansvarsområde
- Stimulere elevar til å velje meir utradisjonelle utdanningsvegar i høve til kjønn enn i dag
- Gje elevane høve til deltaking og medverknad, t.d. gjennom elevråd, deltaking i Utdanningsutval, Ungdomspanel og Ungdommens fylkesting
- Stimulere til samfunnsengasjement ved utvida forsøk med røysterett for 16-åringar ved val til fylkesting og kommunestyre
- Arbeide aktivt for integrering av ungdom med minoritetsbakgrunn i ein mangfaldig fellesskule basert på grunnleggande verdiar som demokrati og likeverd
- Legge til rette for at fleire yrkesgrupper kjem inn i vidaregåande skular, som miljøterapeutar og barne - og ungdomsarbeidarar
- Vidareføre tilbodet om gratis karriererettleiing

Skule- og tilbodsstruktur

Ein desentralisert skulestruktur der elevane kan bu heime lengst mogeleg, gjer det lettare for fleire å fullføre utdanninga si.

SV vil:

- Arbeide for å bevare ein desentralisert skule- og tilbodsstruktur slik at flest mogeleg kan gå på vidaregåande skule utan å måtte flytte heimanfrå
- Prioritere ein tilbodsstruktur som støttar opp om lokalt næringsliv
- Samarbeide med lokale bedrifter om læreplassar slik at elevar slepp å flytte for å fullføre utdanninga si

- La elevar med vaksenrett telje med i dimensjoneringa av tilbod i vidaregåande opplæring
- Halde oppe tilboda innanfor estetiske fag på minst same nivå som i dag
- Arbeide for elevkantiner med sunn og god mat ved alle dei vidaregåande skulane, der minst 15 % av maten er økologisk
- Ha auka ungdomsfagleg vektlegging i barne- og ungdomsarbeidarfaget

Yrkesopplæring og fagskuleutdanning

Statusen til yrkesfaga må aukast gjennom målretta tiltak. Det er færre som fullfører på dei yrkesfaglege utdanningsprogramma, og dette krev særskilte tiltak. Møre og Romsdal har ein næringsstruktur som er avhengig av at ein stor del av elevane vel yrkesfaglege utdanningsprogram.

SV vil:

- Arbeide systematisk for å heve statusen til fagutdanninga
- Støtte opp arbeid med å utvikle meir varierte læringsformer, og gjere teorifaga i yrkesopplæringa meir yrkesretta og betre tilpassa elevane si yrkesopplæring
- Gjere det lettare å veksle mellom teori og praksis gjennom heile opplæringa, som t.d. praksisbrevordninga
- Ha betre tilgang på gode og varierte læreplassar til rett tid
- At fylkeskommunen går føre når det gjeld tilbod om læreplassar, og stiller krav om at private bedrifter som vil ha offentlege kontraktar, må stille som opplæringsbedrift
- At inntil retten til læreplass er lovfesta, skal alle elevar som står utan plass ha rett til eit toårig, praksisbasert, opplæringsløp på skulen
- Satse på fagskuleutdanninga ved å styrke finansieringa og auke talet på studieplassar ved fagskulane i Ålesund og Kristiansund. Oppretting av nye studieplassar må skje i tett dialog med partane i arbeidslivet for å sikre samsvar med næringslivet sine behov
- Arbeide for meir midlar til utstyr både på yrkesfag og fagskular
- Få slutt på praksisen med å slå saman klassar i fellesfaga på yrkesfaglege program
- At privat og offentlig næringsliv, og dei vidaregåande skulane samarbeider tettare om rekruttering og etterutdanning

Økonomi

Møre og Romsdal fylkeskommune bruker mindre av sine netto driftsutgifter på utdanning enn landssnittet – omlag 46 prosent mot eit snitt på vel 52 prosent, i følgje økonomiplan 2018-21.

SV vil:

- Arbeide for å auke driftsrammene til dei vidaregåande skulane og fagskulane
- La dei vidaregåande skulane i fylket få behalde sine overskot
- Arbeide for at innføringa av nye læreplanar vert følgt opp av tilstrekkelege ressursar
- Verne om gratisprinsippet, og sikre gratis læremiddel i vidaregåande opplæring

- Halde fram med å bygge nye og ruste opp eldre skulebygg i tråd med krav om kvalitet, miljø og tilgjenge for alle

Høgare utdanning

SV vil:

- Støtte opp om etableringa av Campus Kristiansund
- Støtte arbeidet med å vidareutvikle høgskulane i fylket
- Arbeide for oppretting av eit høgskuletilbod i fritidspedagogikk for å auke kompetansen hjå tilsette som jobbar med ungdom, og at det vert utvikla eit kvalifikasjonsrammeverk for denne gruppa

Helse og levekår

Gode levekår vert sikra best i fellesskap. Store sosiale og økonomiske skilnader er negativt for folks helse. Ei god helseteneste skal ikkje vere avhengig av personleg økonomi. Sterke fellesløysingar gir den enkelte friidom og tryggleik. Vi får betre offentlege tenester når vi lyttar til dei tilsette, styrkjer dei tilsette sin kompetanse, og gjev dei tillit til å utøve faget sitt. Ei god grunnbemanning tryggjer både pasientar og dei tilsette si helse. God førebygging gjev gode liv. Førebyggjande helsearbeid legg grunnlaget for ei frisk og sunn befolkning.

SV vil:

- Ha ein desentralisert struktur på helsetenester. Tenester skal vere nær der folk bur, og tilpassa folk sitt behov
- Velferd utan profitt. Offentlege midlar skal gå til gode tenester til innbyggjarane, og ikkje til privat utbytte. Vi seier nei til privatisering og konkurranseutsetting, og ja til gode og trygge arbeidsforhold
- Tillit til dei tilsette. Tilsette skal ikkje overstyrast av rapportering og målstyring, men få meir fagleg friidom, og tillit til å utføre arbeidet til beste for fellesskapet
- Styrkje det førebyggjande helsearbeidet

Folkehelse

Folkehelse handlar om folk sin kvardag. Gode nærmiljø, universell utforming, og god samfunnsplanlegging er viktige stikkord for folkehelsa. Førebygging, informasjonsarbeid og tilrettelegging for aktivitet, meistring og inkludering er ei god investering i folkehelsa. SV vil arbeide for å at folkehelsearbeidet i fylkeskommunen får høgare prioritet.

SV vil:

- Arbeide for å redusere ulikskap i folkehelsa gjennom å sikre gode offentlege helsetenester, og god vidaregåande utdanning som gir folk like moglegheiter til å delta i arbeidslivet

- Tilretteleggje for auka bruk av uteområde og friluftsområde
- At folk lettare skal kunne velje miljøvenleg transport, og at fleire kan gå og sykle i kvardagen
- Arbeide for trygge skuleveggar, rassikring, trafikkisikring og fleire gang- og sykkelveggar
- At Møre og Romsdal må halde fram som føregangsfylke for universell utforming, og prinsippet om universell utforming må liggje til grunn ved alle fylkeskommunale nybygg og renoveringar
- At det blir stilt krav ved konsesjonar på buss-og båtruter om universell utforma tilkomst, og at haldeplassar, venterom og rutebilstasjonar må utformast slik at dei høver for alle. Det må også lagast tiltaksplanar for å rette opp manglar som eksisterer i dag
- Systematisk innsats for å bekjempe vald i nære relasjonar. Politi og helsevesen må ha god kompetanse på overgrep. Krisesenter, støttesenter mot incest og seksuelle overgrep og valdtekstmottak må sikrast gode rammevilkår
- Auke kunnskapen om førebyggjande folkehelse, for å bida til å redusere utviklinga av sjukdom, livsstilsplager og psykisk uhelse
- At førebygging og folkehelseetinking må inn i all samfunnsplanlegging.
- Styrke og utvikle lågterskel, helsefremjande og førebyggjande helsetilbod i fylket

Oppvekstvilkår - barn og unges fysiske og psykiske helse

Oppvekstvilkår heng tett saman med seinare helseutvikling. SV vil styrkje arbeidet med førebygging og tidleg innsats blant barn og unge. Elevar i den vidaregåande skulen slit i aukande grad med psykiske vanskar som angst og depresjon. Kroppspress kan føre til eteforstyrningar og dårleg sjølvbilete. Her har skulehelsetenesta ei nøkkelrolle for å førebyggje, og fange opp dei som treng hjelp.

Fylkeskommunen må også styrkje innsatsen for å hindre fråfallet i den vidaregåande skulen, slik at unge får fullført utdanninga si.

SV vil:

- Behalde ein desentralisert skulestruktur slik at flest mogleg kan bu heime medan dei tek vidaregåande utdanning
- At vidaregåande skular tek eit aktivt ansvar for hybelbuande elevar isamarbeid med foreldre og kommunar
- Tilby sunn og god mat og drikke i kantinene til vidaregåande skular i fylket
- Sikre barn og unges deltaking og rett til å bli høyrde
- Auke kunnskapen hjå elevar og lærarar i den vidaregåande skulen på feltet psykisk helse og psykiske helseplager, og styrkje innsatsen mot mobbing
- Sikre ei god skulehelseteneste på dei vidaregåande skulane, med godt samarbeid opp mot spesialisthelsetenestene innanfor psykisk helse
- Styrkje PP-tenesta for elevar i vidaregåande opplæring

- Sikre dei vidaregåande skulane som reklamefrie område. Ungdom må sleppe kjøpe- og kroppspress frå reklame i skuletida
- Motverke bruk av alkohol og narkotika i ungdomsmiljø
- Sikre at det blir gjeve god seksual- og prevensjonsrettledning til ungdom under 25 år
- Betre samhandlinga mellom barnevernet og vidaregåande skule for å betre tilbodet til barn i barnevernsinstitusjon
- Leggje betre til rette for fysisk aktivitet i vidaregåande skule med minstekrav til tid. Vi må leggje til rette for at ungdom kan etablere ein sunn livsstil, og unngå livsstilssjukdomar

Tannhelse

Tennene er ein del av kroppen. SV vil at tannhelse skal inn i den offentlege helsetenesta, slik at vi kan unngå sosial ulikskap i tannhelse. I fylket er det ei viktig å sikre rekruttering av tannlegar til tannklinikane i heile fylket.

SV vil:

- Oppretthalde eit godt, offentleg tannhelsetilbod i heile fylket, som særleg sikrar at born og unge, eldre og funksjonshemma får det offentlege tannhelsetilbodet dei har krav på etter lova
- Arbeide for gratis tannhelsebehandling fram til fylte 20 år
- Sikre gode arbeidsforhold for dei tilsette i tannhelsetenesta

Barnevern og familievern

Ein god barndom varer heile livet. Alle barn treng gode og stabile oppvekstvilkår med trygge omsorgspersonar rundt seg. Innsatsen ein gjer med førebygging og tidleg innsats, har avgjerande betydning langt inn i vaksenlivet. I regionreforma er det tenkt at ein større del av ansvaret for barne- og familievern skal flyttast ut frå bufetat og over på fylkeskommunen.

SV vil:

- At barnevernstenester blir drive utan profitt. Offentlege midlar til barnevern må kome barna og dei tilsette til gode, og ikkje forsvinne i utbytte til nokre få
- Setje barnets beste i fokus. Avgjersler må skje ut i frå faglege vurderingar, ikkje økonomi. SV vil ha skreddarsaum heller enn pakkeforløp. Kvart barn er unikt med si eiga historie, og skal behandlast individuelt. Pakkeforløp tek også bort det faglege handlingsrommet til dei tilsette
- Ha tilgjengelege og likeverdige barne- og familievernstenester i heile fylket
- Styrke ettervernet i barnevernet. Barn blir ikkje brått vaksne når dei fyller 18 år. Det trengst gode overgangar og støtte også etter fylte 18 år
- Familievernkontora sitt arbeid med førebygging, informasjon, rettleiing og undervisning retta mot hjelpeapparat og publikum må styrkjast

- Familievernkontora sitt arbeid retta direkte mot familiar i kriser og vanskelege livssituasjonar må ha gode rammevilkår. Terskelen for å oppsøkje familievernkontoret må vere låg, og par- og familieterapi må vere tilgjengeleg for foreldre som treng det. Dette er god førebygging for folkehelsa i eit livsløpsperspektiv
- Ha gode tilbod til rus-, valds-, incestutsette barn og unge, og til barn som pårørande

Sjukehus og spesialisthelsetenester i fylket

Staten har ansvaret for sjukehusa, gjennom føretaksmodellen, og for barnevern og rusomsorga. Fylkeskommunen må likevel vere ein pådrivar for eit godt og likeverdig helsetilbod til innbyggjarane, med ei god funksjonsdeling mellom dei ulike institusjonane. SV arbeider for avvikling av føretaksmodellen slik at vi får sjukehusa attende til demokratisk kontroll.

SV vil:

- Ha ei sterk offentleg helseteneste som er tilgjengeleg for alle, uavhengig av bustad og økonomi. Vi vil sjå til at sjukehusa i fylket har god funksjonsdeling, godt medisinsk utstyr og god beredskap
- Arbeide for å avvikle stykkprisfinansiering av pasientar, og ha ein finansieringsmodell for sjukehus som gjer sunn økonomi i helseføretaket mogleg. Store sjukehusinvesteringar skal ikkje gå på bekostning av den daglege drifta
- Ha ein tillitsreform. Ved å vise tillit til dei tilsette, får dei meir fagleg fridom og tillit til å utføre arbeidet til beste for pasientane, utan å bli overstyrt av rapportering og målstyring
- At utdannings- og vidareutdanningstilboda innan helsesektoren må vere gode og tilgjengelege i fylket vårt, og at ein må styrke forskning og utvikling gjennom samarbeid mellom regionssjukehus, lokale sjukehus, kompetansesenter, NTNU, lokale høgskular og andre viktige aktørar
- Minimere bruken av anbod og kjøp av tenester frå kommersielle helsebedrifter, og hindre at mindre "lønsame" sjukdomsgrupper blir underprioriterte
- Ha trygge, heilårsopne og tilgjengelege fødetilbod i heile fylket, i både Molde, Kristiansund, så vel som i Volda og Ålesund
- At fylket har gode behandlingstilbod innan rusomsorg og psykiatri, med god oppfølging av barn som pårørande
- At fylket har gode tilbod innanfor habilitering og rehabilitering
- Arbeide for eit regionalt kompetansesenter for førebyggjande og helsefremjande arbeid innan Helseregion Midt-Noreg i Møre og Romsdal
- sørgje for god brukarmedverknad, og at pasientane får tilgang på gode kulturtilbod medan dei er innlagt ved sjukehus og institusjonar